

Språknøkkelen.

Det har gått tjue år siden EU-utvidelsen. Nå er det på tide å gjøre noe med integreringen.

Det er mange jubileer i år: det er 50 år siden den første stortingsmeldingen om innvandring kom, 30 år siden EØS-avtalen trådte i kraft og 1. mai er det 20 år siden den store østutvidelsen av EU. Dessuten har vi i løpet av de første månedene av 2024 fått en stortingsmelding om integrering og en utredning om EØS-avtalen. Det er med andre ord all grunn til å reflektere over hva vi har lært og hva blir utfordringene framover?

Gjennom EØS-avtalen er Norge med i EUs indre marked med fri bevegelse av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft. Vi er dermed en del av et arbeidsmarked med over 200 millioner arbeidstakere. Utvidelsene av EU i 2004 og 2007 førte til den største folkeforflytningen i Europa siden andre verdenskrig, og den største arbeidsinnvandringen til Norge noensinne.

Norske virksomheter mangler over 50 000 arbeidstakere, ifølge NAVs bedriftsundersøkelse fra 2023. Arbeidsgivere, både i privat og offentlig sektor, dekker mye av mangelen med å rekruttere arbeidskraft fra utlandet. Dette har vært en mer eller mindre vedvarende trend siden 2004. Tall fra SSB viser at det har blitt 290 000 flere sysselsatte fra 2007 til 2021. Arbeidsinnvandrere og utenlandske pendlere har stått for nesten halvparten av denne veksten, og flest kommer fra Polen, Litauen og Romania.

Men vil arbeidstakerne fortsette å komme til Norge for å jobbe? Hva slags kompetanse har de med seg og hvor lenge de blir? Vi har behov for utenlandsk arbeidskraft, men konkurransen i Europa hardner til, ikke minst på grunn av en aldrende befolkning. Det er derfor svært velkomment, og på tide, at integreringsutfordringene for arbeidsinnvandrerne nå adresseres av regjeringen.

I tillegg til å bidra med sin egen arbeidskraft, har arbeidsinnvandrerne sørget for et velkomment tilskudd til befolkningen i mange lokalsamfunn. Det har vist seg at flertallet av arbeidsinnvandrerne blir boende. Antallet bosatte med familier er rundt 200 000 personer, en befolkning på størrelse med Trondheim. I tillegg kommer titusenvise arbeidstakere årlig som enten pendler eller er her på kortvarige oppdrag. Om de fortsatt vil komme til Norge vil ha sammenheng med flere faktorer, der situasjonen på arbeidsmarkedet og bedring av lønns- og levevilkår i hjemlandet er to sentrale. Men også i hvilken grad Norge fortsetter å framstå som en attraktiv destinasjon.

Mye av integreringspolitikken går ut på å få innvandrere ut i arbeid. Det kan lede til en forestilling om at når folk er i arbeid, er de samtidig integrert. Arbeidslivet regnes som den viktigste arenaen for språkopplæring og sosial integrering. Men det er ingen automatikk i dette. Arbeidsinnvandringen fra Sentral- og Øst-Europa har vist seg å by på store utfordringer. Mange arbeidsinnvandrere har dårlige lønns- og arbeidsvilkår og løsere tilknytning til arbeidslivet enn norske arbeidstakere. I tillegg får de mindre uttelling for sin kompetanse og de fleste står uten en fagforening i ryggen. Utredningen fra Arbeidsinnvandrertutvalget fra 2022 viste også at en stor andel mangler norskkunnskaper, lar være å stemme ved valg og har lav deltakelse i frivillighet og føler liten tilhørighet til Norge. Vi står rett og slett i fare for å skape nye og permanente skillelinjer mellom arbeidsinnvandrerne og majoritetsbefolkningen – både i deler av arbeidslivet og i samfunnet ellers.

Arbeidsinnvandrere fra EU øst har blitt kalt «innvandrerne som skulle klare seg selv». De er ikke omfattet av noen form for introduksjonsprogram eller norskopplæring. Kunnskapen vi har fått i løpet av de siste 20 årene, tyder på at «å klare seg selv» hindrer integrering for store grupper. Samtidig er det et krevende farvann å navigere i. Med EØS-avtalen følger prinsippet om ikke-diskriminering. Det betyr at myndighetene ikke kan stille særskilte krav til arbeidsinnvandrere fra EØS-området, som for

eksempel plikt til å lære norsk. Og, som påpekt fra Arbeidsinnvandrerrutvalget, integreringspolitikk er kostbart.

Språk er selve universalnøkkelen. Fafos forskning viser at nesten fire av ti bosatte arbeidsinnvandrere enten snakker dårlig norsk (30 prosent) eller ikke norsk i det hele tatt (8 prosent). Det gjør det svært vanskelig å få kunnskap om, og hevde egne rettigheter i arbeidslivet og skjønne hvordan det norske arbeids- og samfunnslivet fungerer. Dette understrekes også i den nye stortingsmeldingen om integrering. Regjeringen vil derfor, som det heter, «vurdere å gi arbeidsinnvandrere og deres familie rett til norskopplæring, og vil utrede nærmere hvordan en slik opplæring bør innrettes, med særlig vekt på hvordan arbeidsgivere kan bidra». Det skal også vurderes å gi rett til opplæring i samfunnskunnskap. Selv om det kommer seint, er det en god start. Kampen for seriøsitet og anstendige arbeidsforhold blir vanskelig å vinne uten en integreringspolitikk som også omfatter arbeidsinnvandrerne. Det kan også gjøre det lettere å hevde seg i konkurransen om å få tak i kvalifisert arbeidskraft fra utlandet i årene framover.